

mpc
METODICKO-PEDAGOGICKÉ CENTRUM

Moderné vzdelávanie pre vedomostnú spoločnosť/Projekt je spolufinancovaný zo zdrojov EÚ

**Hry a cvičenia zamerané na rozvíjanie komunikačných kompetencií
u detí predškolského veku
(Zborník hier a cvičení)**

Mária Srnková

2014

Autor: Mária Srnková
Názov publikácie: Hry a cvičenia zamerané na rozvíjanie komunikačných kompetencií u detí predškolského veku (Zborník hier a cvičení)
Recenzenti: PeaDr. Milena Lipnická, PhD.
Mgr. Michaela Vargová, PhD.
Vydavateľ: Metodicko-pedagogické centrum
Rok vydania: 2014
ISBN: 978-80-8052-866-9

Obsah

Úvod	4
1 Prípravné cvičenia reči	5
1.1 Dychové cvičenia a hry na nácvik rečového dýchania	5
1.2 Hlasové cvičenia	8
1.3 Artikulačné cvičenia a hry na rozvíjanie motoriky rečových orgánov	10
2 Rozvíjanie sluchového a fonemického vnímania a diferenciacie foném	14
2.1 Hry na zisťovanie sluchového vnímania	14
2.2 Hry na zisťovanie úrovne fonemického vnímania	15
2.3 Hry na rozvíjanie sluchového vnímania	16
2.4 Hry na rozvíjanie fonemického vnímania a diferenciaciu foném	20
3 Osvojovanie a zdokonaľovanie gramatickej správnosti hovorených prejavov a rozvíjanie povedomia o gramatickej stavbe jazyka	27
3.1 Hry vhodné na zdokonaľovanie gramaticky správneho rečového prejavu a rozvíjanie súvislého vyjadrovania	28
Záver	32
Zoznam bibliografických odkazov	34

Úvod

Najprirodzenejší spôsob ľudskej komunikácie je reč. Je to schopnosť vyjadriť artikulovanými zvukmi myšlienky, pocity a vzájomne sa medzi sebou dorozumievať.

Reč je vlastne vonkajšia podoba jazyka a jazyk je súhrn pravidiel, na základe ktorých vzniká reč. V reči sa dajú slová vysloviť a ich zmysel sa mení podľa zoradenia slov. Jazyk a reč sa navzájom ovplyvňujú a zvlášť vo vývine dieťaťa predškolského veku predstavujú dôležitý prostriedok komunikácie s kultúrnym prostredím, v ktorom dieťa žije.

Kľúčovým obdobím, v ktorom prebieha proces osvojovania reči, je obdobie do 6. roku života s ťažiskom do 3. – 4. roku, kedy je vývinové tempo najvýraznejšie.

I keď sa komunikačná schopnosť človeka vyvíja a zdokonaľuje po celý život, práve obdobie predškolského veku má v rozvíjaní reči dominantné postavenie. V tomto období nastáva u dieťaťa prudký vývin reči a jej kvalitatívne a kvantitatívne zdokonaľovanie.

Viaceri autori hodnotia toto obdobie ako štádium komunikačnej reči a jej intelektualizácie. Náročné myšlienkové operácie a rozširovanie slovnej zásoby neprebiehajú bez vývinových ťažkostí v reči.

Problémy v komunikácii spôsobujú aj iné faktory, ako sú napríklad motorická neobratnosť rečových orgánov, celková nezrelosť nervových dráh centrálného nervového systému a nedostatky vo fonematickom vnímaní a diferenciacii hlások.

Osobitné postavenie v osvojovaní správnych rečových návykov a základov správnej komunikácie majú materské školy. V materských školách pod odborným pedagogickým vedením nenásilnou a pre deti pútavou a zaujímavou formou prebieha množstvo činností, ktoré pozitívne ovplyvňujú okrem iného aj jazykovú kultúru detí.

Pre dieťa predškolského veku je najprirodzenejšou aktivitou hra. Je veľa hier a činností, ktoré sa dajú v priebehu dňa využiť na rozvíjanie komunikačných kompetencií detí v súlade s požiadavkami štátneho vzdelávacieho programu a školského vzdelávacieho programu.

Počas dlhoročnej pedagogickej praxe v materských školách sme pracovali s deťmi, ktoré mali problémy v komunikácii. Na rozvíjanie komunikačných kompetencií sme využívali množstvo hier a cvičení zameraných špecificky na tú oblasť, ktorú bolo potrebné u detí rozvíjať.

Niektoré dobré skúsenosti z praxe sú zhromaždené v tomto zborníku hier a cvičení.

Autorka

1 Prípravné cvičenia reči

Výkonným orgánom hovorenej reči sú rečové orgány, hovoridlá, ktoré delíme na dýchacie, hlasové a artikulačné ústroje.

Tak ako je na písanie potrebná uvoľnená ruka, na čistú a správnu reč sú potrebné uvoľnené rečové orgány.

Dýchacie orgány poskytujú predpoklady na tvorbu hlasu, ktorý sa ďalej pôsobením nadhrtanových dutín a činnosťou artikulačných orgánov modifikuje, a tak vzniká reč.

Deti, ktoré neovládajú svoje rečové orgány, majú problém s výslovnosťou hlások.

Pri prípravných cvičeniach ide v podstate o cvičenia, ktorými sa usilujeme hrovým spôsobom rozvíjať motoriku dýchacích, hlasotvorných a hláskotvorných orgánov a schopnosť fonematickej diferenciácie tak, aby sme mali uľahčenú prácu pri nácviku správnej výslovnosti. Po úspešnej realizácii prípravných cvičení by dieťa malo prejavovať takú zručnosť rečových orgánov, ktorá by mu potom umožnila uskutočniť správny artikulačný pohyb pri výslovnosti danej hlásky, a takú schopnosť fonematickej diferenciácie, ktorá by mu umožnila rozlišovať rozdiely vo výslovnosti foném materinského jazyka, ako aj rozdiely medzi správnym a chybným zvukovým obrazom danej fonémy. (Lechta, 1988)

Cieľom prípravných cvičení je rozvíjať motoriku rečových orgánov, sluchové vnímanie a diferenciáciu a nácvik správneho dýchania pri reči. Dychové cvičenia je potrebné zaradiť nielen do telovýchovných chvíľok, ale majú svoje opodstatnenie aj v rozvíjaní reči. Vedú deti k prirodzenému ovládaniu dychu, k hospodáreniu s ním a k plynulosti rečových celkov, pretože nádych nesmie rušiť rečový prejav dieťaťa. Správnym dýchaním sa deti naučia modulovať svoj hlas. Mäkký slovný začiatok a jemné nasadenie hlasu ovplyvňuje nielen plynulosť reči, ale chráni aj hlasivky. Čím skôr vedia deti zaobchádzať so svojím hlasom, tým lepšie si osvoja potrebné rečové návyky.

Považujeme preto prípravné dychové, hlasové a artikulačné cvičenia za súčasť logopedickej prevencie a ponúkajme ich deťom formou hier vo všetkých vekových skupinách. Pri nácviku motoriky rečových orgánov sa vlastne vraciame k ich primárnym funkciám spojeným s dýchaním a prijímaním potravy, napríklad dychovými cvičeniami k nácviku sania, fúkania, oblizovania atď., ktoré stimulujeme, rozvíjame na účely artikulácie. Z hľadiska rozvíjania reči im treba venovať mimoriadnu pozornosť. (Lechta, 1988).

1.1 Dychové cvičenia a hry na nácvik rečového dýchania

Úlohou dychových cvičení je prehĺbiť dýchanie a osvojiť si fyziologicky správny nádych a výdych pri hovorení, to znamená predĺžiť fázu výdychu. Tým u detí dosiahneme správne hospodárenie

s výdechovým prúdom reči a plynulú produkciu. Väčšiu účinnosť prehĺbeného dýchania dosiahneme pohybom paží v rôznych polohách.

Aby dychové cvičenia boli pre deti zaujímavé, je vhodné ich motivovať a pri nácviku využívať rôzne dostupné a nenáročné pomôcky (ľahké predmety, chumáče vaty, farebné papierové prúžky zavesené na nitke, veterníky, paličky, kúsky kožušiny, pingpongové loptičky, balóny, slamky, píšťalky a prírodný materiál – listy, vetvičky, malé kamienky, šišky, žalude, pierka z hydiny ap.).

(Antušeková, 1989)

Odporúčané dychové cvičenia

1. Súvislý pomalý nádych – súvislý pomalý výdych s fonáciou hlások FFF, ŠŠŠ

Motivácia:

- **Vietor fúka, suší bielizeň**
- **Vietor fúka, padajú listy**
- **Fúkание do kúzelnej loptičky**

(pomôcka: fúkačí futbal – pri správnom výdychu sa loptička točí a nevypadne z košíka)

2. Krátky, rýchly nádych – krátky rýchly výdych

Motivácia:

- **Stolový futbal s papierovými guľôčkami** – fúkание guľôčok na druhú stranu stola alebo do futbalových bránok.

3. Krátky nádych – dlhý výdych s artikuláciou F ú, F i ú, H ú ú

Motivácia:

- **Čo odnesie vietor?** – fúkať do listov, prúžkov papiera, husieho pierka.
- **Metelica** – fúkať a pohybom rúk napodobňovať zimnú metelicu.

4. Nádych – výdych – pauza – fúkание do balónov, nafukovacej lopty

Motivácia:

- **Balón letí**

5. Dlhý nádych – krátky výdych s artikuláciou Fi

Motivácia:

- **Mačka a pes** – mačke sa ježí chrbát, fúkame do kúskov kožušiny.

6. Pomalý nádych – pomalý výdych s artikuláciou Húúú

Motivácia:

- **Sova** – večerný vánok zobudil sovu, pomaly sa nadýchala a slabo zahúkala.

7. Pomalý nádych – rýchly prerušovaný výdych s artikuláciu Fú-fú-fú

Motivácia:

- **Vietor fúka do hrušky a chce ju zhodiť**

Deti si vystrihnú z papiera košík a hrušku. Rúčku košíka na jednej strane nastrihnú a do výrezu vložia hrušku. Rýchlym prerušovaným výdychom sa ju snažia zhodiť do košíka.

8. Pomalý dlhý nádych – dlhý výdych (neprerušovaný)

Motivácia:

- **Vodník** – do pohára s vodou vložíme slamku a vo výdychu fúkame slamkou do vody v pohári.
- **Vodný futbal** – hra s kvapkou vody na stole – dieťa namočí slamku do pohára s vodou a zachytenú kvapku vody sa snaží prefúkať do pripravenej bránky na druhej strane stola.
- **Snehová metelica** – fúkanie do chumáčov vaty, guľôčok z papiera.

9. Dlhý nádych – prerušovaný výdych s artikuláciou ŠŠŠ

Motivácia:

- **Šum mora**
- **Pohyb vlaku**

Dlhý nádych a prerušovaný výdych je vhodné spojiť so striedavým pohybom paží, napodobniť pohyb vlaku.

10. Prerušovaný nádych – prerušovaný výdych

Motivácia:

- **Čo vonia viac** – jablko, slivka?

Ako vhodné dychové cvičenie odporúčajú viacerí autori smiech – veselý, tichý, ľahký, prudký. Silu a zafarbenie hlasu je dobré meniť.

Motivácia:

- **Kto sa ako vie smiať**

Napodobňujeme smiech starenky: he-he-he

Napodobňujeme smiech drsného muža: ho-ho-hó

Napodobňujeme smiech ženy: ha-ha-ha

Napodobňujeme smiech dievčaťa – chichotavý: h i, h i, h i

Napodobňujeme smiech chlapca – veselý: ha, ha, ha

Hry na nácvik rečového dýchania

Cvičeniami, pri ktorých je výdych spojený s nasadením hlasu, prechádzame k nácviku správneho rečového dýchania.

Vymysli vetu a doplň ju

Ukážeme deťom námet, napr. obrazový súbor „Hospodársky dvor“. Povieme im, aby si všímali všetko, čo je na súbore. Vyslovíme krátku vetu, napr.: „Pes šteká.“ Vyzveme ich, aby vo vete pokračovali a tú istú vetu postupne predlžovali o ďalšie slovo. (Príklady postupne predlžovaných viet: Pes šteká pri búde. Pes šteká pri búde na mačku. Pes šteká pri búde na mačku a vrtí chvostom.) Obrazové súbory treba vyberať podľa aktuálnych tém a okruhov, napr. rodina, jeseň, na lúke, na križovatke, zima ap.

Začni vetu a pokračuj

Obmena predchádzajúcej aktivity, ale bez obrázkov, len na základe predstáv. Námety môžu navrhovať deti alebo učiteľka.

Hra s loptou

Deti sedia v kruhu v tureckom sede. Jedno dieťa má loptu a povie slovo. Každé ďalšie dieťa, ku ktorému sa lopta prikotúľa, pridá k začatej vete slovo tak, aby veta pokračovala a mala zmysel. Jednoduchá veta sa mení na vetu rozvitú. Deti si zároveň precvičujú pamäť. Hra s loptou sa hrá do chvíle, kým sa niekto v slede slov nepomýli.

Čo sa zmenilo?

Vyberme 3 – 4 obrázky, rozložme ich vedľa seba (napríklad obrázky domácich zvierat – pes, mačka, kohút, sliepka). Požiadajme jedno dieťa, aby vymenovalo poradie zvierat podľa toho, kto je vedľa koho (pes je vedľa mačky, mačka je vedľa kohúta, kohút je vedľa sliepky atď.). Vybrané dieťa sa vzdiali alebo si zakryje oči, aby nevidelo zmenu. Iné dieťa zmení poradie zvierat. Dieťa, ktoré nevidelo vykonanú zmenu poradia, má určiť, čo sa zmenilo a ako sú zvieratá teraz zoradené. Hra je vhodná aj na precvičenie priestorovej orientácie, sluchovej a vizuálnej pamäti.

1.2 Hlasové cvičenia

Hlasovými cvičeniami u detí predškolského veku rozvíjame fyziologicky správne tvorenie hlasu, to znamená mäkké nasadenie hlasu z pokojného výdychu, ľahký hlasový začiatok, aby si deti nepresilňovali hlasivky. Hlas treba správne používať od samého detstva. Prílišným krikom, nesprávnym používaním hlasu, spievaním v rozsahu neprimeranom veku hlas veľmi trpí. Ak deti svoj hlas nesprávne používajú napríklad prepínaním, môžu vzniknúť rôzne hlasové poruchy. (Filčíková, Herfortová, 1966).

Hlasové fonačné cvičenia začíname v nižších hlasových polohách, nakoľko hlboké tóny tvoríme s menšou námahou hrtanového svalstva.

Odporúčané cvičenia

Fonácia samohlások rôznou silou hlasu – A, E, I, O, U

Motivácia:

- **U lekára** – malé dieťa tíško vyslovuje hlásky, väčšie dieťa primerane hlasno.
- **Ozvena A – A, Á; E – E, É; I – I, Í, O – O, Ó; U – U, Ú** – učiteľka vysloví **A**, deti sa ozývajú ozvenou **A, Á**.

Fonácia samohlások so spoluhláskami – zvukom napodobniť rôzne zvieratá, melódiu

Motivácia:

- **Poznáš nás?**
Hus – g a, g a, g a
Sliepka – k o, k o, k o
Prasa – kví, kví, kví
Kôň – i h a h á, i h a h á
Sova – hú, hú, hú
Kačka – k a č, k a č, k a č
Žaba – kva, kvá, kvá
- **Spevokol** – melodizácia slabík la-la-la-la, lo-lo-lo-lo, li-li-li-li, le-le-le-le na známe detské piesne, ako napr. Pec nám spadla, Prší, prší... Je potrebné dodržiavať rytmus a melódiu zvolenej piesne. (Vhodná hra na precvičenie správnej výslovnosti hlásky L.)

Napodobňovanie zvukov najznámejších prírodných javov, zariadení, dopravných prostriedkov

Vietor fičí, kvíli:	fiú, uuú	Niečo spadlo:	bác
Hrom buráca:	bum, bum ,bum	Hodiny tikajú:	tik –tak, tik- tak
Kladivo búcha:	buch ,buch ,buch	Na dvere klopeme:	klop, klop
Budík zvoní:	crfn, crfn	Siréna húka:	auuú, auuú
Električka zvoní:	cink ,cink	Motorka ide:	ttt, ttdt, tdd

Rozvíjanie sluchovej pozornosti – rozlíšiť výšku a silu hlasu(regulovať silu hlasu podľa situácie)

Motivácia:

- **Zvieratá a ich mlád'atá** – mlád'atá napodobňujú tichším hlasom daný zvuk zvierat'a, dospelé zviera prirodzeným hlasom (pomôcky – námetové čiapky, obrázky a doplnky k hrám).

- **Uspávame bábiky** – á, á, á; š, š, š – jemným hlasom (pomôcky – bábiky, kolisky).
- **Vlk a sedem kozliatok** – meniť výšku hlasu: tenký, hrubý, vysoký, nízky. Vhodnými pomôckami sú ilustrácie k rozprávke, námetové čiapky vlka a kozliatok.
- **Čí je to domček?** – na zaklopanie deti znázorňujú zvukom zvieratá, ktoré bývajú v jednotlivých domčekoch (pomôcky – rekvizity k hre, čelenky zvierat).

1.3 Artikulačné cvičenia a hry na rozvíjanie motoriky rečových orgánov

Reč získava svoju akustickú podobu činnosťou artikulačných orgánov. Pre normálnu rečovú činnosť sú najdôležitejšie najmä: pery, jazyk, zuby, dolná a horná čeľusť, mäkké podnebie a čapík. (Dvončová, Nádvorníková, 1983)

Deti, ktoré neovládajú svoje rečové orgány, majú neobratný jazyk, nesprávne postavenie jazyka a pier pri reči, nerovnomerný zhryz zubov. Spravidla majú problém s výslovnosťou. Z toho vyplýva potreba zámerne rozvíjať pohybové schopnosti artikulačných orgánov už u malých detí v predškolských zariadeniach. Precvičovaniu správnej výslovnosti jednotlivých hlások predchádzajú prípravné artikulačné cvičenia, ktoré sa môžu robiť so všetkými deťmi individuálne alebo v malých skupinkách.

Odporúčané prípravné cvičenia

Napodobňovanie jednoduchých prirodzených zvukov

Pri precvičovaní výslovnosti sykaviek (s, c, z, š, č, ž) odporúčajú viacerí autori zaraďovať zvuky s použitím vhodných obrázkov (Sulová, Pavlendová, Vrabec, 1991).

Voláme na cvrčka:	Cccccc	Vhodná motivácia: Premena zvierat
Voláme na mačku:	Cicíc,cicíc	
Vtáčik spieva:	Cívit, cívit	
Syčíme ako hus:	Ssssss	
Had syčí:	Sss,sss	
Sýkorka spieva:	Sik, sik, sik	
Bzučíme ako mucha:	Zzzzzz	
Bzučíme ako včela:	Bzzzzz	
Voláme na kačky:	Kač, kač, kač	
Vrabec spieva:	Čim, čim, čim, čvirik, čvirik	
Čmeliak bzučí:	Žžžž, žžž	

Napodobňovanie rôznych zvukov

Električka zvoní:	cin, cin, cin
Bicykel zvoní:	ciling, ciling
Zvonec zvoní:	cingi-lingi
Kvapky padajú:	cup, cup
Dieťa sa čľapká:	čľap, čľap
Vlak ide:	ši, ši, ši
Šumienka šumí:	šššššš
Dieťa spí:	pst, pst
Voda žblnká:	žblnk, žblnk
Tíšime plač dieťaťa:	ččč, ččč
Plašíme vtákov:	kšššš, kššš

Artikulačné cvičenia jazyka a pier

Cvičeniami odstraňujeme celkovú motorickú neobratnosť rečových orgánov. Artikulačné cviky robíme nenásilne a hravou formou, ale dôsledne (Antušeková, 1989).

Vhodná je motivácia:

- **Zvedavý jazyk**
- **Sloníky**
- **Zvedavý záhradník**
- **Kúzelník**
- **Hra pingpong**

V praxi sa osvedčili aj také cvičenia na rozvíjanie motoriky jazyka, pri ktorých sa má dieťa usilovať, aby si dosiahlo na konček nosa, na líca a bradu. V rámci týchto cvičení možno vyplazovať jazyk ďaleko dopredu a opäť ho dávať dovnútra, postupne čoraz rýchlejšie, ďaleko vyplazovať jazyk a pohybovať ním rozličným smerom, dvíhať konček jazyka k alveolám a striedavo oblizovať horné a dolné hryzáky. Môžeme sa tiež hrať „ako pije mačička mlieko“ – rýchlymi dotykmi končeka jazyka o hornú peru. (Lechta, 1988)

Cvičenia na rozvíjanie motoriky pier a jazyka

Pevne zvierame a otvárame pery – príprava na výslovnosť hlások P, B, M.

Pískame (našpúlime pery) – príprava na precvičenie hlások U, O, Š, Č, Ž.

Napodobňujeme prasiatko – urobíme rypáčik.

Otvárame veľké ústa – jeme jablká – vyslovíme Á.
Otvárame menšie ústa – jeme slivky – vyslovíme O.
Otvoríme malé ústa – jeme maliny – vyslovíme Ú.
Usmievame sa – rozťahujeme kútiky úst do strán – vyslovíme I.

Cvičenia na rozvíjanie motoriky jazyka a pier, ktoré sa osvedčili pri korekcii sigmatizmov (ak sa v reči prejavuje nesprávna výslovnosť sykaviek – hlások C, S, Z, Č, Š, Ž, DZ, DŽ):

- *Striedavo špúlime pery a usmievame sa.
- *Dolnú peru prekrývame hornou a naopak.
- *Mľaskáme perami.
- *Oblizujeme jazykom pery hore, dolu, vpravo, vľavo (mačička sa oblizuje).
- *Pri otvorených ústach konček jazyka striedavo kladieme za horné a dolné zuby.
- *Pohybujeme jazykom spredu dozadu a späť, jazyk vysunieme z úst a pred perami robíme jazykom krúživé pohyby.
- *Končekom jazyka sa snažíme dosiahnuť nos, líca a bradu (zvedavý jazyk).
- *Vysunúť a zaostriť jazyk – pohybovať špičkou jazyka od jedného kútika úst k druhému (čertík sa obzerá, jašterička pohybuje chvostikom).
- *Konček jazyka presúvať striedavo do pravého a ľavého líca (kreslíme v lícach loptičky).
- *Špičku jazyka tísnuť na rôzne miesta tvrdého podnebia.
- *Špičkou jazyka pochodujeme po tvrdom podnebí (prerušovane pohybujeme jazykom).
- *Špičkou jazyka olizovať tvrdé podnebie od predných horných rezákov dozadu a späť.
- *Cvať jazykom po podnebí – napodobniť jazykom viackrát za sebou cval koňa.
- *Vysunúť špičku jazyka z úst – vyprašiť jazyk.
- *Pri spustenej sánke pohybujeme jazykom striedavo – raz k horným a potom k dolným d'asnam (je to prípravné cvičenie na výslovnosť hlások L, R).
- *Končekom jazyka oblizujeme zuby a vonkajšiu stranu d'asien vpravo i vľavo, počítame zúbky z pravej strany do ľavej a opačne.

Na správnu artikuláciu hlások P, B, M a F, V sa osvedčili tieto cvičenia:

- *Pri zatvorených perách nafukujeme líca.
- *Striedavo nafukujeme pravé, potom ľavé líce (prelievame vzduch – hra „Šašo“).
- *Nafukujeme líca, zadržíme vzduch v ústnej dutine 4 – 5 sek. S následným výdychom cez nos, pery sú zatvorené, napodobňujeme vlak, ktorý sa začína pohybovať a pomaly zvyšuje rýchlosť (PB, PB), napodobníme, ako dedo fajčí fajku (PPP).
- *Vťahovanie líc do ústnej dutiny – napodobniť zajačí pysk, osmičku.

*Voľne cmuknúť perami, napodobniť bozk.

*Vibrácia voľných, k sebe priblížených pier pri výdychu – napodobniť prskanie koníka.

*Držať horné zuby oproti dolnej pere – fúkať ako vietor – Fí...

Pohyby sa väčšinou zaraďujú do hier, ktorými zároveň precvičujeme mimické svalstvo. Dieťa môže ležať na zemi alebo sedieť pohodlne v kresle, k pohybom artikulačných orgánov môžeme deti motivovať rozprávkou alebo príbehom: napr. sme na lúke, svieti nám slnko do očí (zatvoríme oči aj pery), trocha fúka vietor (Fí), po ceste cvála koník a počujeme dotyk podkov (cval jazykom), cestou stretne deda, ako fajčí fajku (PPP), kúpime si zmrzlinu (oblizujeme ju jazykom), priblížime deťom príbeh o dievčatku Evičke, ako ju bolel zub, a zubný lekár spočítal zúbky jeden po druhom (otvoríme veľkú pusú), mala opuchnuté líce (nafúkame striedavo pravú a ľavú stranu líca).

Ak sa cvik darí, snažíme sa o presnejšiu a rýchlejšiu realizáciu a koordináciu pohybov (Kutáľková, 1996).

Cvičenia sánky

*Spúšťanie a dvíhanie sánky, jazyk leží v ústach za dolnými zubami (zatvoríme ho do domčeka).

*Otvárame a zatvárame ústa – napodobňujeme „kapra“.

*Pohybujeme perami a lícami súčasne – napodobňujeme žuvanie žuvačky.

2 Rozvíjanie sluchového a fonematického vnímania a diferenciacie foném

Pri rozvíjaní správnej výslovnosti má vo vývine reči dominantnú úlohu sluch. Bez sluchu sa hovorená reč nemôže rozvíjať prirodzeným spôsobom. Preto jednou z dôležitých oblastí rozvíjania reči v období predškolského veku je zistiť úroveň sluchového vnímania a úroveň fonematického sluchu a následne rozvíjať sluchové vnímanie, ako aj sluchovú diferenciaciu (rozlišovanie). Účasť sluchu je dôležitá pri vnímaní, porozumení i pri tvorení reči. Bez sluchu sa hovorená reč nemôže vyvinúť prirodzeným spôsobom. (Antušeková, 1989)

Chyba sluchu sa môže prejavovať častým neporozumením inštrukcie, nápadným otáčaním sa na hovoriaceho, odzeraním z pier, natáčaním jedného ucha k zdroju zvuku.

Oslabenie fonematickej diferenciacie v predškolskom veku môže významnou mierou ovplyvniť vývoj reči, najmä správnu artikuláciu hlások a ich rozlišovanie v slove. Prejavuje sa často nesprávnou výslovnosťou, vynechávaním alebo zamieňaním hlások a slabík najmä v dlhších slovách.

Aby si deti v predškolskom veku osvojili schopnosť vnímať rôzne zvuky a rozoznávať ich podľa akustickej podoby, je vhodné zaraďovať do činností v priebehu dňa rôzne hry, ktoré túto úlohu plnia.

Zborník predstavuje len časť hier, ktoré môže učiteľka v materskej škole využiť na spestrenie a obohatenie hier dostupných v metodikách.

2.1 Hry na zisťovanie sluchového vnímania

Telefón – orientačné zisťovanie sluchu detí – hovorená reč na vzdialenosť 6 m, šepkaná reč na vzdialenosť 3 m. Dieťa stojí v „telefónnej búdke“ a prijíma informácie od učiteľky. V ruke drží telefón pri pravom uchu, stojí bokom k učiteľke, ktorá zisťuje stav sluchu ľavého ucha. Odporúča sa voliť slová, ktoré deti poznajú (tabuľka slov podľa S. Mašuru, Logopédia 1, 1984). Strieda slová podľa obsahu:

Hlbokých hlások – O, U, B, L, P, M, N, V

1. huba, búda, volá
2. laba, dáma, bubon
3. dom, pumpa, vojak
4. dupať, oblak, domov
5. bol, olovo, budova

Stredných hlások – A, E, D, G, H, CH, R, J

1. jama, gágať, farba
2. had, dar, jar
3. orech, jeden, hora
4. brada, deň, roh
5. kraj, chrápe, dvaja

Vysokých hlások – É, I, C, Č, S, Š, Z, Ž, T, K, F

1. cesta, slivka, celý
2. vidíš, šest', číslica
3. ideš, štvrtok, číta
4. syčí, lyže, fičí
5. stolička, píska, tisíc

Potom učiteľka zisťuje stav pravého ucha. Pri tejto hre sú spravidla obidve učiteľky, aby bolo v miestnosti tiché, pokojné prostredie. Dieťa, ktoré dobre počuje, reaguje okamžite, obráti sa k zdroju zvuku a reprodukuje, čo počulo. Počujúce dieťa prejaví aj radosť pri hre. Ak dieťa nevie identifikovať počuté slová z danej vzdialenosti, približujme sa k nemu a zaznamenajme vzdialenosť, z ktorej počuje a rozumie všetkým slovám. Výsledky orientačného vyšetrenia sluchu musí potvrdiť odborné audiologické vyšetrenie. (Lechta, 1990)

„**Zatúlaný bubienok**“ – oboznámite deti, že sa nám zatúlal bubienok (ukážeme im aký) a že ho chcete privolať späť. Dieťaťu zaviažeme oči a vzdialime sa od neho na 6 m. Udierame tíško na bubienok. Dieťa ide za zvukom. Silu zvuku striedame a všímame si reakciu dieťaťa.

„**Kto zvoní?**“ – obmena hry zatúlaný bubienok, ale so zvončekom.

„**Čo si počul, urob**“ – deti sedia alebo stoja v polkruhu na vzdialenosť 6 m a učiteľka primerane hlasno zadá pokyn, kto má čo urobiť. Napríklad: Janka, postav sa a zdvihni jednu ruku. Marienka, urob krok vpred ap.

„**Šepkaná**“ – obmena hry „Čo si počul“. Učiteľka primeraným hlasom na vzdialenosť 6 m vysloví pokyn, priblíži sa na 3 m a pošepká, kto z detí má daný pokyn vykonať (môže osloviť aj dve – tri deti).

2.2 Hry na zisťovanie úrovne fonematického vnímania

„**Dvojice obrázkov**“ – hra sa hrá s vybranými dvojicami obrázkov podľa cieleného zámeru (nos – noc, pes – pec, koza – kosa, mak – rak, koža – zoza...). Vhodné sú súbory obrázkov zostavené do skladačky dvojíc. Ak dieťa nesprávne pomenuje dvojicu slov, ktorú mu ukážeme, skúsme dvojicu vysloviť a dať dieťaťu zopakovať. Evidentné rozdiely si zaznamenáme do diagnostiky. (Antušeková, 1989)

„**Farebné domčeky**“ – pripravíme si pomôcku: štyri farebné domčeky. V každom domčeku sú tri okná a na streche je jedno okno. V každom okne býva jedno zviera. Tri zvieratá bývajúce v dome sa začínajú rovnakou hláskou a zviera bývajúce na streche sa začína inou hláskou.

Napríklad: V modrom domčeku býva – motýľ, medveď, myš a prasa na streche. V žltom domčeku býva – ovca, opica, oslík a pes na streche. V hnedom domčeku býva – slon, sova, sliepka a papagáj na streche. V zelenom domčeku býva – labuť, líška, lev a pavúk na streche. Pýtame sa detí: „Prečo býva v modrom domčeku prasa na streche? Snažíme sa ich naviesť tak, že prvú hlásku v názve zvieratá zvýrazníme, aby sluchom zachytili, čo majú tri zvieratá bývajúce v dome spoločné. Potom spolu s deťmi pomenujeme zvieratá bývajúce v jednotlivých domčekoch a zopakujeme, čím sa slovo začína. Nakoniec pomenujeme len zvieratá bývajúce na streche a deti by mali vedieť povedať, čo majú spoločné a prečo nemohli bývať v domčeku s ostatnými zvieratami (všetky sa začínajú na hlásku P).

„**Farebná lopta**“ – hra sa hrá v kruhu, deti sedia v tureckom sede. Učiteľka kotúľa loptu vybranému dieťaťu a vysloví slovo, ktoré dieťa zopakuje a pomenuje, čím sa dané slovo začína. Potom prihráva loptu podobným spôsobom inému dieťaťu. Učiteľka si zistený stav zaznamená u detí, ktoré majú problém v poznávaní prvej hlásky v slove.

„**Čo sa rýmuje?**“ – hra sa hrá pri stolíku. Učiteľka si pripraví trojice slov, z ktorých sa dve slová rýmujú. Možné trojice slov:

drak, mrak, les
pes, les, meter
hruška ,muška ,ryba

Deti pomenujú trojice slov a hádajú, ktorá dvojica sa rýmuje.

2.3 Hry na rozvíjanie sluchového vnímania

„**Kto zvoní?**“ – deti sedia za stolom, jedno dieťa má v ruke zvonček. Zazvoní, aby všetky deti počuli zvuk zvončeka. Jedno dieťa odíde za dvere. Vybrané dieťa zazvoní zvončekom pod stolom, keď sa dieťa, ktoré bolo za dverami, vráti do miestnosti. Dieťa má uhádnuť, kto zvoní, odkiaľ prichádza zvuk.

„**Kde zvoní?**“ – obmena hry „Kto zvoní“, ale hra sa hrá v priestore herne. Vybrané dieťa má zaviazané oči, ostatné deti sa pohybujú v určenom priestore. Učiteľka podá jednému dieťaťu zvonček. Dieťa so zviazanými očami ide za zvukom. Ak dieťa správne určí, kto zvonil, a dotkne sa dieťaťa so zvončekom, dostáva zvonček. Hra sa opakuje viackrát, aby sa vystriedalo čo najviac detí.

„**Na zvonára**“ – hra sa hrá v priestore. Na podlahu nakreslíme alebo dohodnutým spôsobom vyznačíme domčeky (krúžky). Jedno dieťa nemá domček, znázorňuje zvonára. V ruke drží zvonček a pohybuje sa okolo detí, ktoré stoja v domčekoch. Za ktorým dieťaťom zazvoní, ten sa pridáva za

zvonára do zástupu. Keď sú všetky deti v zástupe a domčeky sú prázdne, zvonár silno zazvoní a všetky deti si rýchlo hľadajú domček. Jedno dieťa znova ostane bez domova. Zvonárom sa stáva dieťa, ktoré si najrýchlejšie našlo domček.

„Zvonica“ – deti stoja v kruhu, ruky majú vo vzpažení. Učiteľka zazvoní na triangel, znázorňuje zvon na zvonici. Deti počúvajú zvuk triangu a so slabnúcim zvukom uvoľňujú ruky a spúšťajú ich k telu. Učiteľka usmerňuje hru, aby bolo v priestore ticho a deti dobre počuli zvuk zvona na zvonici.

„Čo sa skrýva v miske?“ – v štyroch rovnakých miskách sú pripravené potraviny: hrach, mak, šošovica a fazuľa. Ukážeme ich deťom, nech si pohybom prstov skúsia, aký zvuk v miske vydávajú, a nech miskou zatrasú. Každá z potravín vydáva pri pohybe iný zvuk. Potom pripravené misky zakryjeme šatkou a deti bez zrakovej kontroly zisťujú, ktorou miskou pohybujú. Aby bola hra pútavejšia, motivujeme ju maňuškou sliepky a pesničkou o sliepočke Dorke (na melódiu: Túla sa kocúrik po dvore...).

**„Túla sa sliepočka po dvore, hľadá si zrníčko, jedno, dve,
nenašla pšeničku, nenašla raž, čože len na obed dnes bude mať.“**

Keď pieseň dospievame, požiadame vybrané dieťa, aby pre sliepočku Dorku pohľadalo pod zakrytou šatkou miskú s makom. Vystriedame viac detí.

„Vietor a vtáky“ – deti sa rozdelia na dve skupiny – vietor a vtáky. Vtáky budú mať v priestore herne vytvorené hniezda (lano, kruh, stoličky ap.). Deti, ktoré predstavujú „vietor“, znázornia fúkanie vetra na silnejšie tóny hudobnej nahrávky a deti predstavujúce vtákov sa učupia do hniezd. Na tiché tóny vyletujú z hniezd, lebo sa vietor utíšil, a deti znázorňujúce vietor sa súčasne vzdialia. Striedanie tichých a silnejších tónov je vhodné obmieňať podľa toho, ako hra deti zaujala.

„Vietor a meluzína“ – obmena hry „Vietor a vtáky“, ale deti reagujú na slovný pokyn učiteľky. Keď vysloví slovo „vietor“ – deti voľne pobejú dopredu, dozadu, vbok, môžu pridať aj pohyb paží. Pri vyslovení slova „meluzína“ ostanú stáť na mieste a krúčia sa rôznym spôsobom v miernom pokrčení. Na slovo „mráz“ sa schúlia k zemi a stíchnu.

„Spiace veci“ – v strede miestnosti sú položené rôzne predmety, ktoré pri pohybe vydávajú zvuk: papier, kľúče, bubienok, 2 poháre – jeden naplnený vodou, tanier s lyžičkou ap. Sú zakryté, aby ich deti nevideli. Všetky veci spia. Učiteľka postupne budí predmety, tie vydávajú zvuky a deti hádajú, čo sa zobudilo.

„Vtáčik, ako spievaš?“ – deti stoja v kruhu a držia sa za ruky. Jedno dieťa je v strede kruhu a má zakryté oči. Na dohodnutý zvukový signál (zvonček, potlesk...) sa priblíži k niektorému dieťaťu a pýta sa ho: „Vtáčik, ako spievaš? Dieťa odpovedá zvukom vtáka alebo zvieraťa. Dieťa so zviazanými

očami má podľa hlasu určiť, kto znázornil dané zviera, vtáka. Vybrané dieťa v hre pokračuje tak, že mu zaviažeme oči a háda, kto znázorňuje daný zvuk.

„Hádaj, kto som?“ – deti stoja v kruhu, jedno dieťa má zviazané oči. Vybrané dieťa z kruhu osloví dieťa v strede a pýta sa ho napr.: „Janko, hádaj, kto som?“ Dieťa so zviazanými očami má uhádnuť, kto ho oslovil.

„Domček, kto v tebe býva?“ – obmena hry „Vtáčik, ako spievaš?“, ale dotknuté dieťa odpovedá na otázku dieťaťa so zviazanými očami – „Domček, kto v tebe býva?“ – zvukom toho zvieraťa, ktoré predstavuje. Napríklad: „Ja žabka kvaky-kvak“. Ja medveď brum, brum. Ja kravička mú.“

Vhodné je v hre použiť čiapky zvierat k námetovým hrám.

„Včielka, kde si?“ – deti znázornia úl tak, že sa držia za ruky. V strede stoja oproti sebe dve deti. Jedno má zakryté oči, druhé predstavuje včielku. Dieťa so zakrytými očami sa pýta: „Včielka, kde si?“ Druhé dieťa – včielka vydáva zvuk bzz, bzz a voľne sa pohybuje v uzavretom priestore úľa, kým ju dieťa nechytí.

Obmena hry: Učiteľka môže navrhnúť iné zvieratá, pričom deti vydávajú zvuk, ktorý zodpovedá príslušnému zvieratku.

„Na d'ateľ“ – hra je zameraná na sluchovú analýzu slova – úlohou je vyťukať slovo na slabiky a určiť prítomnosť prvej slabiky v slove. Učiteľka pripraví do jedného košíka dvojslabičné, trojslabičné a štvorslabičné slová (napr. mucha, polička, paradajka, pero, tabuľa, palacinka, sova, gitara, korytnačka, dúha, jahoda, električka).

Do druhého košíka pripraví drevené paličky alebo ozvučné drierka. Deti sedia v kruhu okolo košíčkov. Na vyčítanku:

**„Ďobe d'ateľ d'ob, d'ob, d'ob,
pod' na chvíľku pod' von, pod'“**

chodí jedno dieťa – d'ateľ rytmickou chôdzou okolo sediacich detí. Na posledné slovo textu riekanky „pod'“ sa zastaví za dieťaťom a vybrané dieťa vyberá z košíčka tri obrázky a dve paličky. Obrázky vyloží na koberec alebo pripravenú predložku. Úlohou dieťaťa je slová pomenovať, paličkami ich vyťukať (rozložiť na slabiky) ako d'ateľ“ a určiť, akou slabikou sa slovo začína..

Zvukovo-pohybové hry

Sú vhodným doplnkovým prostriedkom rozvíjania komunikačných kompetencií u detí predškolského veku. Sú zamerané na zvukovú stránku reči, najmä rozvíjanie rozlišovacích schopností sluchu – rozlíšiť výšku, silu a dĺžku tónov a napodobenie počutých zvukov.

„**Na koníky**“ – deti rozdelíme na dve skupiny. Jedna skupina detí bude znázorňovať ozvučnými drievkami dupot koní, druhá skupina detí bude znázorňovať pohyb koní (môžu použiť názornú pomôcku – hlavu koňa na drevenej tyči). Úlohou detí, ktoré majú ozvučné drievka, je vyjadriť a slovne deklamovať v danom rytme známu riekanku o cválajúcich koňoch (M. Štulíková).

**„Cválali koníky do kopca, cválali koníky pre otca,
cválali koníky cupity cval, cválali koníky cupity vzdiaľ.“**

Deti, ktoré znázorňujú kone, vyjadrujú daný rytmus pohybom tak, že v cvale striedajú dve tempá. V prvej časti textu cválajú kone do kopca – tempo je pomalé, v druhej časti cválajú z kopca – tempo je zrýchlené. Pohyb nôh je doplnený pohybom jazyka (artikulačný cvik) – cval jazykom. Úlohy si deti vymenia, aby sa činnosti vystriedali.

„**Na kováča**“ – deti sedia v kruhu – jedna noha je vystretá, druhá preložená cez koleno. Hrou na telo – úderom päste na pätu znázorňujú podkúvanie koňa tak, že rytmizujú slabikami známu riekanku:

**„Jeden kováč koňa kuje, koľko klincov potrebuje?
Jeden, dva, tri, povedz mi to ty.“**

Potom si vymenia nohy a znova znázorňujú pomocou riekanky podkúvanie druhej podkovy. Postavia sa, skúsia podupkať nohami, či podkova drží, a behom znázornia cval koňa a pridajú aj zvuk – cval jazykom (artikulačný cvik jazyka).

„**Kováč a kôň**“ – je to hra vo dvojici, preto sa deti rozdelia na dve skupiny: na kováčov a kone. Vytvorí si dvojice tak, že každý kováč bude mať jedného koňa. Deti znázorňujúce kováčov si kľaknú na jedno koleno, deti znázorňujúce kone sa postavia pred kováča a jednu nohu zanožia na koleno svojho kováča. Kováči znázorňujú pohybom ruky podkúvanie koňa. Pri podkúvaní rytmizujú na slabiky text riekanky.

Pre mladšie deti je vhodný text:

„Tuto kujem, tuto kujem, tu iskričky skáču.“

Pre staršie deti je vhodný náročnejší text:

**„Kujem, kujem podkovičku, koníčkovi na nožičku,
tuto kujem, podkúvam, klince k tomu zhľadúvam.“**

Keď sú kone podkuté, deti sa postavia a cvalom vpred znázorňujú cval koní. K pohybu nôh pridajú cval jazyka. Potom si úlohy vymenia.

„**Na bubeníka**“ – úlohou hry je správne vystihnúť rytmus riekanky úderom ruky na bubienok. Deti stoja v kruhu, každé dieťa má v ruke farebný bubienok (okružla škatuľka zo syrov oblepená farebným papierom). V udanom tempe rytmizujú slová na slabiky. (Odriekavajú text o bubeníkovi, aby si ho osvojili.)

**„Bubnujeme na bubon, pod' te deti, pod' te von,
bubnujeme bum, bum, bom, budeme mať nový dom.**

A kto s nami nepôjde, nový dom mať nebude.“

Potom si vyberieme prvého bubeníka a všetky deti idú v zástupe za ním, bubnujú na bubienok v tempe, ktoré udáva prvý bubeník. Ten strieda tempo, mení rýchlosť a smer pohybu. Všetci spoločne odriekavajú text podľa toho, ako udá prvý bubeník.

„Cestujeme vlakom“ – hra je zameraná na precvičenie sluchovej pamäti napodobňovaním zvukov. Na spestrenie hry môžete použiť doplnky k hre – čiapku a písťalku pre výpravcu, cestovné lístky pre sprievodcu.

Každé dieťa si kúpi cestovný lístok, nasadne na vlak, výpravca zapíska na písťalke a vypraví vlak. Vlak predstavujú deti zoradené do zástupu za vedúcim dieťaťom – rušňom. Vlak sa pohybuje za vedúcim dieťaťom – rušňom rôznym smerom a na slovný pokyn učiteľky: „Ide vlak“ – deti vyslovujú neprerušovane hlásku FFFFFFF. Na pokyn: „Vlak sa blíži k tunelu“ – deti zapískajú alebo napodobnia zvuk Hú, Hú, Hú. Na pokyn: „Vlak ide cez tunel“ – napodobnia prerušovane zvuk Š, Š, Š, Š. Na pokyn: „Vlak vypúšťa paru“ – napodobnia zvuk SSSSSS.

Obmena hry: Môžu sa hrať na nákladný vlak: spomalia tempo a zvuk – Čučuču, osobný vlak: pridajú tempo a zmenia zvuk – Šu, Šu, Šu alebo rýchlik: zrýchlia tempo a zvuk vlaku – ŠŠŠŠ.

2.4 Hry na rozvíjanie fonemického vnímania a diferenciacie foném

„Slová podobne znejúce“ – na hru potrebujeme dvojice obrázkov, ktoré podobne znejú. Ak sa v slove zmení hláska, slovo nadobúda iný význam. Vhodné sú dvojice slov: mačka – kačka, pec – pes, lúka – múka, puk – luk, nos – noc, koža – koza, oči – osy, lata – vata, valec – palec, košík – kočík, sitko – žitko...

Pomiešané obrázky rozložíme po stole a pomenujeme ich. Vyzveme deti, aby skúsili vyhľadať dvojice podobne znejúce. Dieťa, ktoré vyhľadá správnu podobne znejúcu dvojicu, ju pomenuje a položí na stôl pred seba. Ak dieťa vyhľadá nesprávnu dvojicu, pomenujeme ju spoločne a zisťujeme, či slová vo vybranej dvojici sú podobne znejúce alebo nie. Požiadame dieťa, aby skúsilo vyhľadať správnu dvojicu.

„Slová rovnaké a rozdielne“ – použijeme dvojice slov ako v hre „Slová podobne znejúce“, ale cielene zoradené dvojice do obrázkovej skladačky (vizitkár). Vyslovíme dvojicu slov raz ako rovnaké slová a raz ako rozdielne slová. Napr. kosa – koza, kosa – kosa. Pýtame sa detí: „Ktoré slová zneli rovnako?“ Oslovené dieťa má odpovedať, ktoré slová z dvojice počulo ako rovnako znejúce a ktoré ako rozdielne znejúce.

„Vymysli podobne znejúce slovo“ – učiteľka začne vymýšľať slová, ktoré znejú podobne, a deti v hre ďalej pokračujú. Napríklad: Danka, Janka, Hanka, banka, ranka. Alebo: Lúka, múka, fúka, kuká, puká, húka, súka ap. Prvé slová môžu navrhnúť aj deti a spoločne budeme vymýšľať ďalšie slová, ktoré znejú podobne.

„Stratená hláska“ – hra s obrázkami, v názve ktorých je hláska, ktorú hľadáme, lebo sa nám stratila. Dieťa si vyberá obrázky z pripraveného košíka. V súbore obrázkov sú však aj slová, v ktorých sa daná hláska nenachádza. Úlohou dieťaťa je pomenovať vybraný obrázok a určiť, či stratená hláska je v slove alebo nie. Ak ju v slove počuje, vyloží obrázok na pripravenú podložku alebo magnetickú tabuľu. V košíku by mali ostať len slová, v ktorých sa hľadaná hláska nenachádza.

„Na skrývačku“ – obmena hry „Stratená hláska“, ale doplnená tým, že dieťa má uhádnuť, kde sa stratená hláska schovala, či ju počuje na začiatku slova, v strede slova alebo na konci slova. Na pripravenú magnetickú tabuľu rozdelenú na tri políčka učiteľka vykladá obrázky podľa toho, ako deti určia. Ak napr. stratenú hlásku „S“ počuje dieťa na začiatku slova, dá obrázok do prvého políčka, ak hlásku počuje v strede slova, dá obrázok do druhého políčka a ak hlásku počuje na konci slova, dá obrázok do tretieho políčka. Vyložené slová môžu vytlieskať. Ďalšie obrázky už prikladajú na magnetickú tabuľu deti. Keď sú všetky pripravené obrázky vyložené, spoločne pomenujeme všetky slová, ktoré sa začínali na stratenú hlásku „S“, slová, v strede ktorých počuli hlásku „S“, a slová, na konci ktorých počuli hlásku „S“.

Kontrolnou otázkou si môže učiteľka preveriť, či úlohu pochopili všetky deti. Kto vie povedať, kde sa schovala hláska „S“ v slove PES? Dieťa odpovedá – na konci slova. A v slove SOVA? Dieťa odpovedá – na začiatku slova ap.

„Studňa“ – hra s obrázkami cielene zameraná na precvičenie danej hlásky a určenie prítomnosti prvej hlásky v slove. Ak učiteľka v rozvíjajúcich cvičeniach reči potrebuje precvičiť výslovnosť hlásky **L**, vyberie si súbor obrázkov, v názve ktorých je daná hláska na začiatku slova – lavica, lopta, lienka, lampa, luk, lúka, luster, lano, lietadlo. Medzi obrázky zaradí aj také, v názve ktorých sa hláska **L** vôbec nenachádza – napr. pes, sova, mačka...

Obrázky rozloží do kruhu (ako studňa) kresbou dolu, aby deti nevideli, čo je na obrázku nakreslené. Deti postupne otáčajú obrázky, pomenujú, čo vidia na obrázku, a ak správne pomenujú slovo a určia prvú hlásku v slove, nechajú obrázok otočený hore kresbou. Keď sú všetky obrázky otočené, deti si ešte raz vyberú obrázok, ktorý chcú pomenovať, môžu ho vytlieskať na slabiky a určiť prítomnosť prvej hlásky v slove. Na záver vyhľadávajú slová, v ktorých nepočuli na začiatku hlásku **L**, a môžu povedať, čo v danom slove na začiatku počuli.

„**Tieňohra**“ – obmena hry „Studňa“, ale obrázky si dieťa vyberá z pripraveného vrecúška alebo košíčka. Vybraný obrázok si dieťa dá smerom k oknu a pomenuje, čo vidí podľa tieňa. (Obrázky sú otočené v košíčku kresbou dole, takže dieťa nevidí, čo je na obrázku nakreslené.) Úlohu plní podobne ako v prvej hre.

Učiteľka môže úlohu sťažiť tým, že si pripraví tri súbory obrázkov podľa toho, kde sa daná hláska nachádza, teda slová, kde hlásku počuť na začiatku slova, v strede slova a na konci slova. Deti potom obrázok správne pomenujú, určia, kde sa daná hláska nachádza, a za správnu odpoveď si obrázok ponechajú ako dobrý bod. Na záver si spočítajú, koľko získali bodov.

„**Na vlak**“ – deti sedia voľne rozptýlené v priestore. Jedno dieťa je rušeň, ktorý sa pohybuje medzi deťmi. Úvodnou riekankou vysvetlí učiteľka deťom, ako sa budú hrať.

„Vláčik ide, vláčik húka, každý sa na vláčik kuká,

hu-hu-hu, hu-hu-hu, ide vláčik, už je tu.“

Vybrané dieťa znázorňujúce rušeň sa pohybuje medzi deťmi. Pri kom zastane, príslušné dieťa pomenuje slovo a povie, na akú hlásku sa začína. Napríklad „K“ – deti budú navrhovať slová začínajúce sa na hlásku „K“ (kohút, kniha, kladivo, klinec, kolotoč, krava, káva...). Ak správne pomenuje prvú hlásku v slove, ostatné deti slovo vytlieskajú a pomenujú ho a dieťa sa zaradí za rušeň. Vlak sa predlžuje dovtedy, kým deti vedia pomenovať správne slovo začínajúce sa na danú hlásku.

„**Ideme, ideme**“ – deti sedia v kruhu a podávajú si pripravený obrázok kresbou dolu, aby nevideli, čo je na ňom nakreslené. Rytmicky opakujú text riekanky:

„Ideme, ideme, čo máme, nevieme“

a podávajú si obrázok dovtedy, kým učiteľka nepovie: „Stát.“ U koho sa obrázok zastaví, otočí ho, pomenuje a určí prvú slabiku v slove.

Za správnu odpoveď získa dieťa farebný žetón. Učiteľka podáva ďalší pripravený obrázok a hra sa opakuje viackrát, aby sa vystriedalo čo najviac detí. Keď zvládnu prvú slabiku v slove, môžu určiť aj prvú hlásku v slove.

Hra sa môže hrať aj bez obrázkov. Deti si môžu podávať loptu, kde sa lopta zastaví, deti navrhujú slová a určujú buď prvú slabiku, alebo prvú hlásku v slove. Pravidlo musí byť jasne stanovené. V závere si deti spočítajú získané žetóny.

„**Kúzelná skrinka**“ – učiteľka si pripraví zvláštnu skrinku, ktorú deti poznajú ako kúzelnú skrinku, v ktorej je schované malé tajomstvo. Hra je vhodná pre menšiu skupinu detí. V skrinke sú uložené obrázky kresbou dolu a pod nimi je skryté tajomstvo. Dieťa si vyberie obrázok, pomenuje ho a určí prvú hlásku v slove. Ak správne splní úlohu, obrázok si vyloží pred seba. Ktoré dieťa má najviac vyložených obrázkov, získava malé tajomstvo ukryté pod obrázkami (samolepka, malá hračka z kinder vajca, obrázok ap.).

Výber obrázkov môže byť cielený. Ak napr. precvičujeme správnu výslovnosť sykaviek, pripravíme si také obrázky, ktoré zobrazujú slová začínajúce sa na danú hlásku. Medzi obrázky môžete zaradiť aj taký obrázok, ktorý neobsahuje danú hlásku a dieťa ju má vyhľadať a určiť, čím sa slovo na obrázku začína.

„Na kúzelníka“ – hra je podobná predchádzajúcej hre „Kúzelná skrinka“, ale namiesto skrinky použijeme kúzelnícku paličku, plášť a klobúk, do ktorého umiestnime – pre mladšie deti – rôzne predmety dennej potreby a hračky, ktoré dobre poznajú, pre staršie deti – obrázky. Klobúk zakryjeme. Kúzelník má oblečený čierny plášť, v ruke má kúzelnícku paličku a slovnou formulkou:

„Som ja veľký kúzelník, kúzlim ako nik

abra, kabra, babra, fuk, nepoviem už ani muk.“

S paličkou v ruke kúzli nad zakrytým klobúkom. Pri posledných slovách – „ani muk“ – vytiahne z klobúka predmet alebo obrázok a pomenuje ho. Pýta sa detí, kto vie, čím sa slovo začína. Kto prvý odpovie na otázku, získa predmet alebo obrázok. Kto má najviac predmetov, stáva sa kúzelníkom.

„Rybár a rybky“ – na hru potrebujeme malý bazén alebo niečo modré, čo bude predstavovať rybník, udicu s magnetkou na konci a papierové rybky rôznej farby, na ktorých je na zadnej strane prichytený obrázok. Na jednom konci rybky, kde má ústa, je prichytená kovová spinka. Deti – rybári kľáčia okolo rybníka, kde sú položené farebné rybky. Každé dieťa si vyloví pripravenou udicou jednu ryбку, zistí, čo „prehltla“, obrázok pomenuje a povie, čo počuje na začiatku slova. Vylovené rybky si ukladajú pred seba a udicu podávajú ďalšiemu rybárovi.

Keď sú už vylovené všetky rybky, deti môžu zopakovať, čo ktorá ryбка a akej farby prehltla a koľko rýb sa im podarilo vyloviť. Pohotovejšie deti môžu zisťovať, ktoré rybky skrývajú slová rovnako sa začínajúce. Nakoniec všetky „rybky“ dáme späť do rybníka.

„Doplň slovo“ – učiteľka rozpráva deťom príbeh a hádankou dovedie deti k tomu, aby určili na základe prvej hlásky, aké slovo do textu patrí. Napr.: Chytili sme rybu a v jej názve je na začiatku „Š“ (šťuka). Babička pečie niečo, čo má v názve na začiatku „K“ (koláče, kapra, klobásu...). Na strome v záhrade som videla ovocie, ktoré má v názve na začiatku „J“ (jablko).

„Trojice obrázkov“ – hra s obrazovým súborom, na ktorom sú nakreslené tri obrázky. V názve dvoch je na začiatku slova rovnaká hlásku a v treťom slove je iná hlásku. Napr. na obrazovom súbore je trojica slov lietadlo, lopta, švihadlo. Úlohou dieťaťa je pomenovať, čo vidí na súbore, čo počuje na začiatku slova, keď vysloví lietadlo, lopta, švihadlo a čo sa začínalo rovnako.

Touto hrou môže učiteľka zistiť, či deti vedia určiť prítomnosť danej hlásky v slove. Ak napr. plánuje precvičovať výslovnosť sykaviek (C, S, Z), hrá sa so slovami, kde je hlásku buď na začiatku slova,

v strede slova, alebo na konci slova. Úlohou detí je trojicu slov pomenovať, slová vytlieskať. Ak už vedia vyhláskovať slovo, ľahšie zistia, či v slove počujú učiteľkou určenú hlásku.

„Dvojice slov“ – je to hra s cielene vybratou dvojicou slov. Na túto hru sú vhodné obrázky zo súboru príloh publikácie *Preventívna logopedická starostlivosť v predškolských zariadeniach* (Antušeková, 1989) alebo pomôcka na rozvíjanie komunikačných zručností *Poslúchaj ma jazýček*. Ak chceme zistiť, či deti dokážu sluchom správne diferencovať sykavky v slovách, pripravíme si dvojice slov: noc – nos, pes – pec, koza – koža, myška – miska, kosa – koza, sup – zub. Pomenujeme jeden z dvojice obrázkov a požiadame dieťa, aby pomenovaný obrázok ukázalo. Keď správne určí slovo, pridáme k nemu podobne znejúcu dvojicu a požiadame dieťa, aby povedalo, kde počulo v slove „C“ a kde „S“. Keď deti správne rozlišujú slová na vizuálny podnet, skúsime rozlišovať slová len na sluchový podnet tak, že dvojicu slov len vyslovíme a dieťa má povedať, kde počulo „C“ a kde „S“ (napr. pri dvojici pes – pec).

„Na čo myslím?“ – touto hrou môžeme viesť deti k tomu, aby sluchom dokázali určiť poslednú alebo prvú hlásku v slove. Ak vyslovíme slovo a nedokončíme ho, úlohou dieťaťa je doplniť chýbajúcu hlásku v slove, na ktoré myslíme. Napr. zajači. , koláči. , klobú. , vtáči. , vláči. , budí. , stoli. , .oleso, .anierik, .ubon, .alón. Ak sú deti sústredené, mali by sluchom identifikovať, ktorú hlásku počuli na konci slova a ktoré hlásky chýbali v slovách na začiatku. Aby bola hra pre deti prítiažlivá, môžeme ich za správne určené slovo odmeniť dobrým bodom – žetónom, stavebnicou, pečiatkou ap. podľa toho, ako sa s deťmi vopred dohodneme.

„Krátke a dlhé slová“ – je to hra so slovami doplnená rytmizáciou. Deti sedia na podložkách v kruhu a učiteľka vysloví dve významovo rozdielne slová za sebou. Jedno slovo je dlhé a jedno krátke (napr. stolička, stolík). Deti slová vytlieskajú na slabiky. Podľa počtu slabík určujú, ktoré slovo bolo dlhé a ktoré krátke.

Obmena hry: Slovo toho istého významu predĺžime alebo skrátime. Napr. mrkva – mrkvička, mesiac – mesiačik, nos – noštek, pec – piecka. Keď deti pochopia podstatu hry, navrhujú slová samy, vytlieskajú ich a určia, ktoré slová sú dlhé a ktoré krátke.

„Zvieratá a ich mláďatá“ – je to tiež hra so slovami, ale úlohou detí je navrhnúť zviera a pomenovať k nemu jeho mláďa (napr. pes – šteniatko, hus – húsatko, kačka – kačiatko, prasa – prasiatko). Dieťa má správne pomenovať zviera a jeho mláďa, slová vytlieskať a určiť, ktoré slovo bolo dlhšie a zdôvodniť prečo.

Úlohu je možné sťažiť tým, že deti navrhujú zvieratá podľa toho, či sú domáce, lesné alebo exotické.

„Zakliate kvietky“ – hra zameraná na určenie prvej hlásky v slove „S“. Deti majú na hlave čelenky kvetov, ktoré si predtým pomenovali a určili, čo majú spoločné – všetky sa začínajú na hlásku „S“ (sneženka, sedmokráska, sasanka jarná, slnečnica).

Kľacia v tráve so sklonenou hlavou – spia. Učiteľka znázorňujúca slnko má na hlave čelenku slnka. Prichádza k jednotlivým kvetom, a keď vysloví slovo, v ktorom je na začiatku hlásky „S“, kvietok sa zobudí a postaví sa. Ak slnko vysloví napr. slovo púpava, kvietky ďalej spia.

Keď sú už všetky kvietky zobudené, vytvoria okolo slnka kruh a môžu sa zahrať spolu kruhovou hru podľa výberu.

„Ide vláčik“ – hra so slovami zameraná na dotvorenie slabiky na slovo. Veršovanou podobou

**„Ide vláčik koľajáčik, čo nám vieze,
kto to vie? Vezie nám „SA“**

zadá učiteľka úlohu, na akú slabiku sa má slovo začínať. Dieťa, ktoré vie prvé dopovedať slabiku – napr. sako, sane, sandále.... – hovorí za odmenu text „Ide vláčik...“ a navrhne, čo nám vieze.

„Vymysli slovo na rovnakú slabiku“ – hra sa hrá s loptou, deti sedia v kruhu v tureckom sede. Učiteľka vysvetlí deťom pravidlá hry s loptou. Kto prvý vymyslí slovo na slabiku, ktorú bude počuť, dostane loptu a pokračuje v hre ďalšie dieťa, ku ktorému sa lopta zakotúľa. Napríklad učiteľka vysloví slabiku „BA“, deti vymýšľajú slová, ktoré im napadnú: banán, balkón, basa, baterka, babička... Ak už nevedia ďalej pokračovať, učiteľka zmení slabiku. Loptu si deti prihrávajú dovtedy, kým im trvá zásoba slov a záujem o hru.

„Vyhľadaj slovo, ktoré si počul“ – je to hra s jednoslabičnými slovami a úlohou je analyzovať slovo na hlásky. Predložíme deťom súbor obrázkov – dom, myš, pes, les, had, pec a jednotlivé slová rozhláskujeme (napr. p – e – s, d – o – m). Dieťa sa díva na obrázky a skúša z počutých hlások zložiť slovo. Ak z hlások správne zloží slovo, môže si obrázok zo súboru vybrať. Keď deti úlohu zvládnu pomocou obrázkov – na vizuálny podnet, skúsime zložiť slovo z hlások bez pomôcok, len na sluchový podnet.

„Ret'az slov“ – zmyslom hry je uvedomiť si, ako znie posledná slabika v slove na žltých kartičkách a akou slabikou sa začínajú slová na bielych kartičkách. Deti majú pred sebou nastrihané kartičky na farebne odlíšených podkladoch.

Na žltých kartičkách sú slová: topánka, lopta, žaba, ruka, dvere, oko, koleso, mlieko. Na bielych kartičkách sú slová: kabát, tanier, banán, kaleráb, koza, kolobežka, sova, reďkovka.

Deti vytvárajú dvojice slov zo žltých a bielych kartičiek. Skôr vyložia pod seba slová na žltých kartičkách a podľa toho, ako znie posledná slabika v slove, vyhľadajú príslušný obrázok na bielej kartičke s rovnako sa začínajúcou slabikou. Napr. topánka – kabát, lopta – tanier, žaba – banán...

„**Štvorice slov**“ – hrou sledujeme určenie prvej hlásky v slove a vyhľadanie slova, ktoré do skupiny nepatrí, lebo sa začína inou hláskou. Pripravíme si štvorice obrázkov.

1. štvorica: **mak, mrak, most, ceruzka**

2. štvorica: **kôň, sliepka, slnko, sud**

3. štvorica: **ryba, slivka, raketa, rožok**

4. štvorica: **jablko, kohút, kocúr, kvet**

Úlohou dieťaťa je pomenovať štvoricu slov, určiť, čím sa slovo začína a čo do skupiny štyroch slov nepatrí, lebo sa začína inou hláskou (ceruzka, kôň, slivka, jablko).

„**Hra na mená**“ – každé dieťa sa predstaví, ako sa volá a čím sa jeho meno začína. Učiteľka zadáva úlohy: „Vstane ten, čie meno sa začína na M. Deti, ktorých mená sa začínajú na P, si sadnú na koberec do tureckého sedu. Deti, ktorých meno sa začína na L, si kľaknú. Všetky ostatné deti sa chytia za ruky a vytvoria kruh.“

„**Pomiešané obrázky**“ – hra zameraná na určenie prvej hlásky v slove. Učiteľka si pripraví súbor 15 obrázkov, z ktorých päť slova sa začínajú rovnako. Výber slov je zámerný podľa toho, ktoré hlásky chce vyučujúca u detí precvičiť. Obrázky sú otočené kresbou dolu a sú pomiešané.

Úlohou detí je otočiť obrázok, pomenovať ho a určiť, čím sa slovo začína. Kto vyhľadá rovnako začínajúce sa slová, zaraďuje ich do radu vedľa seba. Keď je päť slova kompletná, set obrázkov si berie dieťa, ktoré určilo a vyhľadalo posledný, t. j. piaty obrázok zo série slov rovnako sa začínajúcich.

3 Osvojovanie a zdokonaľovanie gramatickej správnosti hovorených prejavov a rozvíjanie povedomia o gramatickej stavbe jazyka

Cieľom rozvíjania gramatickej stránky verbálneho prejavu najmä u detí predškolského veku je hravým spôsobom dosiahnuť, aby vnikli do systému gramatických pravidiel materinského jazyka a aby ich dokázali správne aplikovať v komunikácii.

Keďže osvojenie gramatickej stránky jazyka je veľmi náročná úloha najmä pre deti, u ktorých je vývin reči narušený, je dôležité, aby rečové cvičenia mali hrový charakter.

Medzi najnápadnejšie verbálne prejavy u týchto detí je najmä dysgramatizmus (nesprávny gramatický prejav v reči). Celkove má ich reč z gramatickej stránky svoje osobitosti.

Z aspektu morfológie u nich často prevládajú podstatné mená nad ostatnými slovnými druhmi, ich vyjadrovanie nadobúda statický charakter.

Z aspektu syntaxe tieto deti pomerne dlho zaostávajú. Slovo, ktoré má pre ne primárnu dôležitosť, kladú vo vete dlho na prvé miesto, bez ohľadu na správnosť slovosledu. (Napri.: Piť ja chcem.“)

Odporúčajú sa v rámci cielenej verbálnej stimulácie rôzne rolové hry – nakupovanie, prvá pomoc, bábkové divadlo, dramatizácia, práca s obrázkami, ktoré sú systematicky zoradené tak, aby vychádzali od pomenovania k činnostiam, vlastnostiam a vzťahom.

V ostatnom období je v materských školách viac detí v kolektíve, u ktorých sa prejavujú problémy v komunikácii aj v gramatickej správnosti rečového prejavu. Východiskom pre výchovné pôsobenie je spoľahlivá diagnóza. Pri sledovaní gramatickej stavby reči sa zameriavame na osobitosti gramatického spojenia slov a zloženia viet.

Všímame si, či dieťa správne používa pádové koncovky a predložkové väzby. Schopnosť správne používať pády a predložky zistíme napr. otázkami: „Čím kreslíme? Čím jeme polievku? Na čom spíme? Kde je položená kniha?...

Otázkami zistíme i schopnosť detí používať správne tvary prídavných mien v zhode s podstatnými menami, správne slovesné väzby a iné slovné druhy.

Ak chceme zistiť, či dieťa dokáže zostaviť vetu, predkladáme mu námetové obrázky. Inštrukciou buď priamo orientujeme dieťa na správnu odpoveď (napri.: „Čo robí chlapec?), alebo ho nasmerujeme k odpovedi (napri.: „Povedz, čo vidíš na obrázku.“).

Rozprávanie podľa tematického obrázka nám odhalí úroveň rečového prejavu, gramatickú správnosť slovosledu vo vete, schopnosť logicky a správne tvoriť vety.

Umožňuje nám tiež sledovať tempo, rytmus a plynulosť reči, moduláciu hlasu, jeho výraznosť a stupeň hlasitosti.

Úlohy na rozvíjanie gramatickej správnosti hovorených prejavov detí sú rozpracované vo viacerých metodických materiáloch a publikáciách zameraných na rozvíjanie komunikácie u detí predškolského veku.

Deti si osvojujú gramatickú správnosť rečového prejavu nielen v špecificky zameraných činnostiach a aktivitách zameraných na túto úlohu, ale aj v ostatných činnostiach v priebehu dňa, ktoré učiteľky v materskej škole využívajú na rozvíjanie jazykového citu detí a vedomé osvojovanie základných gramatických zákonitostí.

Takto formulované požiadavky rozvíjania reči sú v súlade so zásadami preventívnej logopedickej starostlivosti (Antušeková, 1989).

3.1 Hry vhodné na rozvíjanie gramaticky správneho rečového prejavu a súvislého vyjadrovania

„Kto čo robí?“ – úlohou hry je viesť deti k tomu, aby používali slová v gramaticky správnych tvaroch. Môžeme sa hrať s hračkami alebo obrázkami. Pripravíme si viac druhov hračiek – osobné auto, sanitku, postieľku, bábiku, tanieriky a šálky s lyžičkami ap., alebo obrazové súbory, na ktorých sú nakreslení ľudia v rôznych činnostiach.

Deti si postupne vyberajú hračky – napr. dieťa si vyberie osobné auto a má povedať, čo sa dá robiť s autom, na čo nám auto slúži, kto je doma šofér (ocko alebo mamka) ap. Podobné otázky dávame deťom pri iných predmetoch.

Ak sa rozhodneme použiť obrazové súbory činností – dávame deťom otvorené otázky, aby neodpovedali jedným slovom. Napr.: „Čo vidíš na obrázku? Vedel by si povedať, kto čo robí a prečo to robí.“ (Mama varí. Stará mama krája syr. Otec pili drevo.) Ak dieťa použije nesprávny slovosled, vyslovíme vetu v gramaticky správnom tvare a motivujeme ho, aby skúsilo ešte raz povedať, kto čo robí.

„Čo robí mama?“ – úlohou hry je doplniť jednoduchú vetu o ďalšie slovné druhy (prídavné mená, príslovky, predložky) a vyjadriť sa celou vetou. Téma je zadaná: Čo robí mama? Ukážeme dieťaťu obrázok, na ktorom je nakreslená postava ženy, ktorá stojí pri sporáku a vareškou niečo robí v červenom hrnci. Vedľa je zelená rajnička. Pýtame sa dieťaťa: „Čo si myslíš, čo robí žena na obrázku? Predstav si, že je to tvoja mamka. (Varí polievku.) Vedel by si povedať akú? (Zeleninová.) Keď ju uvarí, aká bude? (Dobrá, horúca, chutná, so zemiakmi ap.). Čo môže byť v zelenej rajničke? Kde varí tvoja mama? (Moja mama varí v kuchyni.) Do rozhovoru sa zapájajú ostatné deti, môžu navrhnúť iné možnosti.

„Čo urobíš?“ – hra zameraná na riešenie problémovej situácie. Dieťa vedieme k tomu, aby premýšľalo, čo urobí, ak sa stane niečo nepredvídané. Napr. mama ťa pošle do obchodu a ty zabudneš, čo máš kúpiť. Čo urobíš? Hráš sa s novou hračkou a poškodíš ju. Ako sa zachováš? Hráš sa na dvore, ideš domov a zistiš, že dvere sú zamknuté. Čo urobíš?

„Ideme na výlet“ – cieľom hry je dosiahnuť u detí, aby sa vyjadrili gramaticky správne. Deti sedia v kruhu, znázorňujú, že cestujú vlakom na výlet. Učiteľka rozdá deťom rôzne obrázky s tematikou prírody a vysvetlí pravidlá hry. Dnes pocestujeme na výlet do prírody. Každý má pred sebou obrázok, na ktorom je niečo nakreslené (napr. kvety, stromy, lúka, lastovičky, tráva, slnko, záhrada, ruže...). Na pokyn sa vlak pohne (napr. čifufufu, čifufufu) a deti si podávajú v kruhu obrázky kresbou dole. Na pokyn sa zastavia. Pri kom sa učiteľka pristaví, vyzve dieťa, aby otočilo obrázok a povedalo, kde sme sa na výlete zastavili. Dieťa drží napríklad obrázok, na ktorom je nakreslený les, preto by malo odpovedať: „Zastavili sme sa pri lese.“ Ak dieťa nereaguje pohotovo a nevie sa správne vyjadriť, pomôžeme mu pomocnými otázkami. Ak napr. má obrázok, na ktorom sú nakreslené ruže v záhrade, dieťa by malo vytvoriť vetu: „Stojíme pri záhrade, kde sú ruže.“

„Dvojice obrázkov“ – je to hra s obrázkami zameraná na tvorenie viet na základe súvislostí. Potrebujeme 20 obrázkov, ktoré v určitých súvislostiach patria vo dvojici k sebe. Dvojice obrázkov si cielene pripravíme podľa toho, akú kompetenciu chceme u detí rozvíjať.

Napríklad si pripravíme dvojice: topánky – šnúrky, ihla – niť, ryba – udica, pes – búda... Obrázky sú pomiešané kresbou dole. Deti postupne otáčajú dva obrázky, pomenujú, čo vidia na obrázku, a zdôvodňujú, či k sebe patria, alebo nie. Ak nájdú správnu dvojicu, nechajú si dvojicu obrázkov.

„Kto čo potrebuje?“ – cieľom hry je priradiť k daným profesiám kuchár, kaderník, krajčír a opravár predmety, ktoré k činnosti potrebujú. Pripravíme si ku každej profesii obrázky predmetov, ktoré sú pre danú činnosť typické. Kuchár potrebuje hrniec, tanier, varechu, mixér. Kaderník potrebuje hrebeň, sušič na vlasy, natáčky, sponky. Krajčír potrebuje látku, nožnice, krajčírsky meter, žehličku. Opravár auta potrebuje skrutkovač, kliešte, pneumatiku, kladivo. Na stôl vyložíme obrázky kuchára, kaderníka, krajčíra a opravára a pomiešané malé obrázky predmetov typických pre tieto profesie. Úlohou detí je vybrať z pomiešaných obrázkov ku každej profesii správny predmet a slovne sa vyjadriť, gramaticky správne, kto čo potrebuje k svojej činnosti a prečo.

Túto hru môžeme hrať s deťmi aj bez pomôcok, len na sluchový podnet. Vyberáme profesie, ktoré pozná každé dieťa z predchádzajúcich poznatkov (napr. lekár, hasič, vojak, policajt...).

„Pridaj ďalšie slovo“ – úlohou hry je precvičiť pamäť, vyjadrovacie schopnosti a gramatickú správnosť pri reči. Pripravíme si obrázky predmetov, ktoré deti poznajú. Rozložíme ich tak, aby na ne videli (auto, mačka, hodiny, slnko, pes, šálka). Vyberieme prvé slovo zo súboru obrázkov (napr. auto). Pomocou rôznych otázok (kam ide, čo robí, akej je farby ap.) pridávajú deti slová a vetu postupne predlžujú. Potom si môžu vybrať ďalší obrázok zo súboru a tvoria jednoduchú vetu, ktorú ostatné deti pomáhajú dotvárať a postupne predlžovať.

„Malý, väčší, najväčší“ – v tejto hre sa deti zoznamujú so stupňovaním prídavných mien pomocou ilustrácií k známej rozprávke Tri medvede. Malý je medvedík, väčšia je mama medvedica a najväčší je otec medveď. K jednotlivým postavám medvedej rodiny deti priradujú podľa veľkosti stoličky, posteľ, tanier, lyžičky a šálky a slovne zdôvodňujú, komu čo patrí. Keď vyložia všetky pripravené ilustračné obrázky k jednotlivým medveďom, zopakujeme spoločne s deťmi príbeh rozprávky tak, aby sa deti správne vyjadrili, akú mal malý, väčší a najväčší medvedík stoličku, posteľ, tanierik, šálku a lyžičku. (Dieťa by sa malo vyjadriť: „Malý medvedík mal malú stoličku, mama medvedica mala väčšiu stoličku a otec medveď mal najväčšiu stoličku.“)

Na spestrenie hry môžeme požiadať deti, aby si zatvorili oči a neďivali sa, čo sa bude diať. Medzitým zameníme niektoré obrázky a skúsime zistiť, či deti zbadajú rozdiely, čo sa zmenilo. Ak áno, nech sa vyjadria a pričlenia daný obrázok tam, kam patrí.

„Na záhradníka“ – cieľom hry je správne formulovať odpoveď na danú otázku. Pri hre je vhodné použiť makety ovocia a zeleniny, košík a ohrádky. Spolu s deťmi pripravíme z ohrádok záhradu rozdelenú na ovocnú a zeleninovú. Pripravené makety ovocia umiestnime na tú polovicu záhrady, kde sú ovocné stromy, a makety zeleniny dáme do zeleninovej záhradky. Vybrané dieťa – záhradník má v ruke košík, prechádza sa okolo záhrady a slovnou formuláciou osloví jedno dieťa:

**„Mám ja veľkú záhradu, poznám v nej každý kút,
pod' si ty, Marienka, niečo odtrhnúť.“**

Podá jej košík a dieťa vchádza do záhrady a odpovedá:

„Do záhrady vojdem a mrkvu si nájdem.“

Dieťa samo formuluje odpovede podľa toho, čo si ide do záhrady zobrať. Môže si zobrať aj viac druhov ovocia a zeleniny, ale musí odpoveď správne formulovať. Ak úlohu zvládne, košík podáva ďalšiemu dieťaťu, ktoré bude záhradníkom. Hra sa opakuje dovtedy, kým je v záhrade nejaké ovocie alebo zelenina.

„Na obchod“ – cieľom hry je dosiahnuť u detí, aby sa vyjadrili gramaticky správne formulovanou rozvitou vetou. Na hru si pripravíme nákupné koše, nákupné tašky, peniaze a sériu veľkých obrazov rôznych predajní: Ovocie a zelenina, Hračky, Potraviny, Obuv, ktorými označíte situačné kútiky v priestore herne. Do jednotlivých oddelení obchodného domu rozmiestnime spolu s deťmi rekvizity predmetov, ktoré sa v pripravených predajniach spravidla predávajú. Vyberieme si predavačov a deti, ktoré budú nakupovať. V každej predajni je predávajúci, ktorý v prípade potreby poradí a ponúkne tovar na predaj. Deti, ktoré idú nakupovať, sa pri príchode do predajne pozdravia. Oslovia predávajúceho, o aký tovar majú záujem, tovar uložia do košíka, pomenujú, čo nakúpili, a zaplatia cenu dohodou. Potom nákup uložia do nákupnej tašky, poďakujú a pozdravia sa.

„**Strakatý psík**“ – stolová hra s 15 kartičkami, na ktorých je strakatý pes v rôznych situáciách (pes pláva, skáče cez plot, naháňa mačku, pije vodu, leží v búde, sedí pred búdou a má kosť v zuboch, beží po lúke, stojí na drevenom drúku, stojí na bubne, sedí vo vozíku, pes spiaci v tráve, pes ide do búdy, nesie šteniatko, pes na vôdzke, pes vyhrabávajúci zem).

Cieľom hry je vyjadriť sa gramaticky správne použitím slovných druhov. Deti si vyberajú z pripravenej série karty a ukladajú ich do troch radov po 5 kusov podľa vlastného výberu. Každé dieťa, ktoré si berie kartu, povie, čo robí pes na obrázku. Hru začína vždy učiteľka, aby deti videli a pochopili pravidlá. Keď sú všetky karty vyložené, hra pokračuje tak, že si spolu s deťmi zopakujeme, čo robí prvý, druhý, tretí, štvrtý, piaty pes v prvom rade.

V hre pokračujú deti tak, že zopakujú, čo robí pes v druhom, v treťom, vo štvrtom a piatom rade. Aby bola hra ešte zaujímavejšia, formou hádaniek môžu vyhľadávať daného psa podľa pokynov učiteľky. Napríklad: Čo robí druhý pes v prvom rade? Čo robí piaty pes v druhom rade? Ak zvládnú požiadavku, môžu si hádanky dávať aj deti navzájom.

„**Málo – veľa**“ – hrou precvičujeme správne používanie jednotného a množného čísla. Vysvetlíme deťom, čo je málo a čo veľa na konkrétnych predmetoch. Napríklad jedno jablko v košíku, plný košík jabĺk. Kde je málo a kde veľa jabĺk? Jedna hračka na policičke, veľa hračiek v koši ap.

Ak pochopili rozdiel v množstve, dohodneme si pravidlo. Keď učiteľka povie vetu v jednotnom čísle, deti odpovedia v množnom čísle. Napríklad:

Učiteľka povie:	Je tu malý chlapec.
Deti odpovedajú:	Sú tu malí chlapci.
Učiteľka povie:	Vidím slona.
Deti odpovedajú:	Vidíme slony.
Učiteľka povie:	Na stole je pastelka.
Deti odpovedajú:	Na stole sú pastelky.
Učiteľka povie:	Mám doma malého psa.
Deti odpovedajú:	Máme doma malých psov.

Na záver hry si overíme, či deti pochopili úlohu. Čoho máme v triede málo a čoho veľa? Kto vie, nech odpovie.

„**Dookola chodíme**“ – je to hra so slovami, úlohou dieťaťa je povedať o danom obrázku to, čo vie, na čo sa používa, kde sa nachádza, aké má vlastnosti ap. Do košíka vložíme rôzne obrázky tak, aby deti na obrázky nevideli. Deti chodia okolo košíka a hovoria:

„**Dookola chodíme, čo je v koši nevieme.**

Čo je v koši, kto to vie? Janko nám to odpovie.“

Menované dieťa si z košíka vyberie obrázok, pomenuje ho a povie, čo všetko o ňom vie. Ak nevie pohotovo odpovedať, deti sa ho môžu pýtať (napríklad: na čo sa používa, kde sa dá kúpiť...).

Záver

Zborník Hry a cvičenia zamerané na rozvíjanie komunikačných kompetencií u detí predškolského veku predstavuje len časť hier, ktoré môžeme v materskej škole vo svojej práci s deťmi využiť. Zmyslom je rozvíjať niektorú zo schopností, ktoré sú potrebné na rozvíjanie komunikačných kompetencií. Sú síce rozdelené na jednotlivé okruhy, ale nerozvíjajú len danú konkrétnu oblasť. Jedna a tá istá hra má viacero možností využitia podľa toho, čomu dáme v danej chvíli prednosť.

Vývin reči je záležitosť dlhodobá, vyžaduje si veľkú trpezlivosť a cieleňú kladnú motiváciu. Preto by sme pri hrách, ktoré deťom ponúkame, mali dodržiavať tieto **zásady**:

*Hry len ponúkame, nikdy ich deťom nevnucujeme.

*Ak dieťa stráca o hru záujem, je buď príliš ťažká, dieťa nepochopilo, čo od neho očakávame, alebo je unavené.

*Ak nemá záujem hrať sa s nami to, čo mu ponúkame, nesmieme sa uraziť, možno má lepší nápad, ktorý môžeme v hre použiť.

*Pri hrách, ktorými už cielene rozvíjame niektorú zručnosť, je vhodné postupovať pomalými krokmi a nároky postupne zvyšovať.

*Ak dieťa nerozumie zadanej úlohe, nie je to jeho chyba, ale naša. Trpezlivo znova vysvetlíme postup a zopakujeme podstatu hry.

*Ak sa z hry stratí pohoda, stane sa z nej nepríjemný nácvik.

Hry a cvičenia, ktoré ponúkame v tomto zborníku hier, sme spracovali na základe vlastných dlhoročných skúseností z praxe logopedického asistenta v materských školách. Deti, najmä tie, ktoré majú problémy v komunikácii, majú strach urobiť chybu, tak to radšej neskúšajú, len pozorujú iné deti. Prípadné chyby by sme nemali komentovať spôsobom: „Ako to, že to stále kaziš?, ale radšej: „To nič, nabudúce to bude lepšie.“

Je rozumnejšie dieťaťu dlhší čas napovedať správne riešenie (niekedy stačí gesto, očný kontakt) alebo ďalší postupný krok, a tým minimalizovať počet nesprávnych pokusov.

Ak sa objavia niektoré čiastkové nedostatky a pomocou hier a edukačných aktivít sa nedarí odstraňovať problém, je dobré vyhľadať odbornú pomoc, aby bolo možné včas zistiť príčinu a stanoviť optimálny postup. Hry sú pre deti zaujímavé a pútavé vtedy, keď sa striedajú a sú obohatené stimulujúcimi pomôckami a rôznymi doplnkami k didaktickým hrám, ktorými sú materské školy vybavené.

Aby sa reč detí vyvíjala čo najprirodzenejšie a dosiahla čo najlepšiu úroveň, mali by sme dodržiavať niekoľko základných pravidiel, ktoré všeobecne platia a sú pre rozvíjanie reči nevyhnutné. (Kutáľková, 1996)

Odporúčania pre rozvíjanie komunikačných kompetencií u detí predškolského veku:

1. Poskytnúť deťom dostatočné množstvo primeraných podnetov s prihliadnutím na povahu dieťaťa a správny odhad situácie, v ktorej sa dieťa nachádza.
2. Rešpektovať vek dieťaťa. Čím je dieťa mladšie, tým všeobecnejšie zamerané hry by sme mali voliť. Hra by mala dieťaťu prinášať príjemné pocity a zážitky.
3. Rešpektovať dosiahnutý stupeň vývinu. Ak sú vo vývine reči a následne v komunikácii dieťaťa problémy, musíme vychádzať z toho, na ktorom stupni vývinu sa dieťa aktuálne nachádza. Potom sa krok za krokom snažíme priblížiť k cieľu. Poznatky o dosiahnutej úrovni sú dôležité preto, aby sme zvolili primerané metódy a prostriedky rozvíjania reči.
4. Vzbudiť u detí záujem o činnosť. Ak chceme, aby sa niečo naučili, mali by ste vedieť, aké majú záľuby, čo ich baví, čo robia rady. Niektoré hry a činnosti sú ochotné hrať sa dookola viackrát za sebou a iné sa hrajú len preto, že nám chcú urobiť radosť. A to platí nielen pri rozvíjaní reči.
5. Treba mať na pamäti, že dobré pokusy a výsledky detí treba pochváliť a nevydarené zase zbytočne nekomentovať. Ak potrebujeme dieťa opraviť, pochválme aspoň snahu. Pochvala robí u detí malé zázraky.
6. Tak ako ostatné činnosti, aj reč vyžaduje cvik. A keď sa niečo učíme alebo si osvojujeme určité návyky, robíme aj chyby. Keď sa dieťa učí hovoriť, najskôr počúva, čo hovoria iní, a potom to skúša. Skôr nepresne, nedokonale, a pokiaľ mu to niekto neznechutí, skúša znova a znova. Ak sme pri deťoch trpezliví, ide to čím ďalej, tým lepšie. Trpezlivosť je preto namieste.

Pretože vývin reči je záležitosť dlhodobá, je potrebné mať veľkú trpezlivosť. Okrem primeraného množstva podnetov z oblasti zmyslového vnímania a dostatku príležitostí na rozvíjanie komunikačných zručností má veľký význam výber vhodných hier a edukačných aktivít. Ich voľba závisí od tvorivosti učiteliek.

A ak je tu ešte pani učiteľka, na ktorú sa deti tešia, každé ráno je pre ne novým, krásnym východom slnka. Prajeme vám teda ešte veľa krásnych slnečných dní.

Zoznam bibliografických odkazov

- ANTUŠEKOVÁ, A. 1989. *Preventívna logopedická starostlivosť v predškolských zariadeniach*. Bratislava : SPN, 1989.
- DVONČOVÁ, J., NÁDVORNÍKOVÁ, V. 1983. *Diagnostika a odstraňovanie dyslálie*. Bratislava : SPN, 1983.
- FILCÍKOVÁ, HERFORTOVÁ, M. 1966. *Výchova reči u detí predškolského veku*. Bratislava : SPN, 1966.
- CHARVÁTOVÁ, KOPICOVÁ, V., BOHÁČOVÁ, Š. 1997. *Logopedická cvičení I., II.* Praha : Portál, 1997.
- KUTÁLKOVÁ, D. *Logopedická prevence*. Praha : Portál.
- LECHTA, V. 1988. *Logopédia IV. Rozvíjanie reči*. Bratislava : UK, 1988.
- LECHTA, V. 1990. *Logopedické repetitórium*. Bratislava : SPN, 1990.
- LECHTA, V. a kol. 2002. *Terapia narušenej komunikačnej schopnosti*. Martin : Osveta, 2002.
- SULOVÁ, H., PAVLENDOVÁ, L., VRABEC, J. 1991. *Nauč ma správne vyslovovať*. Martin : Osveta, 1991.